

ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาบริการครอบครัวอุปถัมภ์
แบบเครือญาติของสถานรองรับเด็ก กรมกิจการเด็กและเยาวชน
กระทรวงการพัฒนาและความมั่นคงของมนุษย์

ภคพร เจียรอัษฎมณีกุล
และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาตี ลีมสกุล

Received 8th July, 2022
Revised 1st August ,2022
Accepted 28th July ,2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางการพัฒนาบริการครอบครัวอุปถัมภ์แบบเครือญาติของสถานรองรับเด็ก กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างกับกลุ่มบุคลากรของกรมกิจการเด็กและเยาวชน ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์จำนวน 12 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้บริหารจำนวน 2 คน คือ ผู้อำนวยการศูนย์อำนวยความสะดวกสำหรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมและผู้อำนวยการกลุ่มงานครอบครัวอุปถัมภ์ 2) ผู้ปฏิบัติงาน ครอบครัวอุปถัมภ์ของสถานรองรับเด็กจำนวน 10 คน ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาอุปสรรคของการจัดบริการคือด้านงบประมาณที่ไม่เพียงพอในการสนับสนุนครอบครัวอุปถัมภ์ทั้งในแง่ของจำนวนเงินที่ไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบัน จำนวนการช่วยเหลือยังไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติครบถ้วนกับการเป็นครอบครัวอุปถัมภ์แบบเครือญาติและการเปลี่ยนเจ้าหน้าที่บ่อยส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และความต่อเนื่องในการทำงานกับครอบครัวอุปถัมภ์ได้ โดยเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ปฏิบัติตามคู่มือแต่ยังขาดการบูรณาการเชื่อมโยงทรัพยากรด้านอื่นๆ นอกเหนือจากการสนับสนุนด้านเงิน แนวทางการพัฒนาบริการครอบครัวอุปถัมภ์พบว่า (1) ควรพัฒนาระเบียบที่ใช้ในการปฏิบัติงานและให้ความช่วยเหลือครอบครัวอุปถัมภ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมในปัจจุบัน (2) ควรพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ในการทำงานทั้งในด้านกฎหมาย กฎระเบียบ ความรู้และทักษะที่จำเป็นในการทำงานกับเด็กและครอบครัวอุปถัมภ์ (3) ควรประสานความร่วมมือกับท้องถิ่นในการเพิ่มกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมความรู้ ความสัมพันธ์หรือการปรับตัวของครอบครัวและเด็ก

คำสำคัญ : ครอบครัวอุปถัมภ์แบบเครือญาติ การให้บริการครอบครัวอุปถัมภ์ การพัฒนาบริการครอบครัวอุปถัมภ์

Problems, Obstacles, and Guidelines for the Development
of Foster Family Services, Department of Children and Youth,
Ministry of Social Development and Human Security

Pakaporn Cheraunyamaneekul
Assis. Pro. Madee Limsakul, Ph.D.

Abstract

The purpose of this research was to study the problems, obstacles, and guidelines for the development of kinship foster family services in childcare centers of the Department of Children and Youth, Ministry of Social Development, and Human Security through the use of qualitative research methodology. Data were collected through structured interviews of the Department of Children and Youth involved in foster family practice with a group of 12 personnel, divided into 2 groups: 1) 2 executives, the Director of the Child Adoption Center and the Director of the Foster Family Work Group 2) 10 foster family workers. The results of this study showed that the problem of service provision is insufficient budget to support the foster family in terms of the amount that is inconsistent with the current socio-economic condition. The amount of support is currently inadequate to the qualifying prospects with kinship foster families and frequent staff changes affect relationship building, trust, and continuity in working with foster families. Most of the staff followed the manual but lacked integration of other resources. In addition to financial support, the guidelines for the development of foster family services found that (1) Regulations for operating and providing assistance to foster families should be developed following the current social situation. (2) The competence of officers should be developed in the fields of laws, regulations, knowledge, and required skills to work with children and foster families. (3) Coordination with localities should be implemented to increase activities that promote knowledge, relationships, or adjustments of family and children.

Keywords: Foster family kinship, Foster families services, Development of foster family services

บทนำ

ครอบครัวเป็นสถาบันที่เล็กที่สุดในสังคมซึ่งมีความสำคัญต่อการหล่อหลอมมนุษย์ทุกคนให้เกิดการเรียนรู้เกิดบุคลิกภาพเป็นที่เสริมพลังกายพลังใจและตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological needs) ความต้องการทางด้านจิตใจ (Psychological needs) และความต้องการทางด้านสังคม (Social needs) ให้แก่สมาชิกในครอบครัว⁽¹⁾ ดังนั้นหากครอบครัวมีปัญหา เด็กในครอบครัวก็ประสบปัญหาด้วยเช่นกัน ปัจจุบันพบว่าครอบครัวประสบปัญหาในหลายด้านที่ส่งผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัว เช่น ครอบครัวหย่าร้าง พ่อแม่ติดยา บางครอบครัวเด็กอาจจะโยกย้ายไปอยู่กับญาติพี่น้องที่มีความพร้อมในการเลี้ยงดู สามารถส่งเสริมทางด้านการศึกษา การมอบความรักความอบอุ่นให้กับเด็ก หรือเด็กบางคนไม่มีแม่กระทั่งญาติพี่น้องที่จะสามารถดูแลได้ เด็กจึงต้องเข้ารับบริการในสถานรองรับเด็กทั้งเอกชนและรัฐบาล ทั้งนี้กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในฐานะหน่วยงานที่ปฏิบัติหน้าที่และรับผิดชอบด้านการส่งเสริม การพัฒนาศักยภาพเด็กเยาวชน การคุ้มครองพิทักษ์สิทธิ เพื่อให้เด็กเยาวชนมีความมั่นคงและมีคุณภาพชีวิตที่ดีซึ่งปฏิบัติหน้าที่ภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546⁽²⁾ มีภารกิจในการดูแลเด็กที่ประสบปัญหาทางสังคมโดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ บ้านพักเด็กและครอบครัวทั้ง 77 แห่ง และสถานรองรับเด็กจำนวน 30 แห่งทั่วประเทศ เป็นหน่วยงานที่ให้การช่วยเหลือเด็กตั้งแต่แรกเกิด - 18 ปี ที่ประสบปัญหาทางสังคม และมีความจำเป็นต้องเข้ารับการรักษาและคุ้มครองสวัสดิภาพ โดยกระบวนการให้ความช่วยเหลือเด็กนอกจากการจัดบริการปัจจัย 4 และการดูแลตามกระบวนการแล้ว การทำงานกับครอบครัวเป็นอีกหนึ่งกระบวนการที่สำคัญ โดยสถานรองรับเด็กจะดำเนินการติดตามประเมินและ

พิจารณาความพร้อมของครอบครัวในการเลี้ยงดูเด็กเพื่อคืนเด็กสู่ครอบครัว และการพิจารณาช่วยเหลือเด็กเพื่อลดการนำเด็กเข้าสู่สถานรองรับเด็ก แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับการประชุมสมัชชาแห่งชาติสหประชาชาติ⁽³⁾ ในเรื่องการส่งเสริมการคืนเด็กสู่ครอบครัวโดยจะต้องผ่านกระบวนการประเมินเด็กและการประเมินครอบครัวที่จะรับเด็กกลับไปเลี้ยงดูและมีการติดตามอย่างเหมาะสม โดยสถานรองรับเด็กควรมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กเข้ารับการรักษาช่วยเหลือเพียงชั่วคราวเท่านั้น และมุ่งให้เด็กได้กลับคืนสู่ครอบครัวหรือกรณีที่ไม่สามารถกลับครอบครัวเดิมของเด็กได้สถานรองรับเด็กก็ต้องจัดหาครอบครัวเลี้ยงดูทดแทนที่เหมาะสมให้กับเด็ก

ด้วยเหตุนี้การทำงานกับครอบครัวจึงเป็นภารกิจหนึ่งของสถานรองรับเด็ก ได้แก่การดำเนินการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์สำหรับเด็กที่ประสบปัญหาทางครอบครัวให้เด็กได้มีโอกาสอยู่กับครอบครัวได้รับความรักและการเลี้ยงดูที่เหมาะสมมีชีวิตความเป็นอยู่ภายใต้บรรยากาศของบ้านหรือครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของกรมกิจการเด็กและเยาวชน เรื่องของการลดจำนวนเด็กในสถานรองรับทั่วประเทศให้เหลือร้อยละ 10 ต่อปี เพื่อให้เด็กได้อยู่ร่วมกับครอบครัวมากที่สุด โดยจะดำเนินการนำเด็กเข้าสู่กระบวนการให้ความช่วยเหลือในรูปแบบของครอบครัวอุปถัมภ์ที่เป็นสายเลือดเดียวกัน เช่น ปู่ย่า ตายาย ลุง ป้า น้า อา ที่สามารถให้การดูแลปกป้องคุ้มครองเด็กได้⁽⁴⁾

การดำเนินครอบครัวอุปถัมภ์รูปแบบเครือญาติเป็นการปฏิบัติงานตามระเบียบกรมประชาสงเคราะห์ว่าด้วยการสงเคราะห์เด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ พ.ศ. 2544⁽⁵⁾ เป็นการช่วยเหลือครอบครัวอุปถัมภ์ในรูปแบบของเงินอุดหนุนจำนวน 2,000 บาท/เดือน มีกระบวนการติดตามพัฒนาการของเด็กและความเป็นอยู่ของครอบครัวจำนวน 2 ครั้ง/ปี ซึ่งระเบียบดังกล่าวมีการใช้งานมา

เป็นเวลาประมาณ 20 ปี แต่ปัจจุบันสภาพสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและแนวทางการพัฒนาในการจัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์ เพื่อให้การช่วยเหลือครอบครัวอุปถัมภ์แบบเครือญาตินั้นสอดคล้องต่อสภาพปัญหาของสังคมและความต้องการครอบครัว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการจัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์ของสถานรองรับเด็ก
- 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์ของสถานรองรับเด็ก

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษาปัญหาอุปสรรคการจัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์แบบเครือญาติของสถานรองรับเด็ก เพื่อนำมาสู่แนวทางการพัฒนาการจัดบริการทั้งในด้านการบริหาร และการปฏิบัติการครอบครัวอุปถัมภ์แบบเครือญาติของสถานรองรับเด็ก โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย คือ กลุ่มบุคลากรของกรมกิจการเด็กและเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ จำนวน 12 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้บริหาร จำนวน 2 คน คือ ผู้อำนวยการศูนย์อำนวยการกรรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม และผู้อำนวยการกลุ่มงานครอบครัวอุปถัมภ์ 2) ผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 10 คน คือ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานของสถานรองรับเด็กของกรมการเด็กและเยาวชน ที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลรับผิดชอบงานครอบครัวอุปถัมภ์ โดยกำหนดคุณสมบัติในเกณฑ์การคัดเลือกเข้าของผู้บริหาร คือ ดำรงตำแหน่งผู้บริหารเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี เต็มใจและมีความพร้อมในการให้ข้อมูล และคุณสมบัติในเกณฑ์การคัดเลือกเข้าของผู้ปฏิบัติงาน คือ มีประสบการณ์ใน

การปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ไม่น้อยกว่า 3 ปี มีประสบการณ์ ในการลงพื้นที่ติดตามครอบครัวอุปถัมภ์มากกว่า 10 ครอบครัว เต็มใจและมีความพร้อมในการให้ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แนวคำถามการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างมาจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยและข้อคำถามในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย ทัศนคติครอบครัว แนวคิดครอบครัวอุปถัมภ์ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวอุปถัมภ์

การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้ศึกษานำแนวคำถามการสัมภาษณ์เข้าสู่กระบวนการตรวจสอบประเมินความเที่ยงตรงของข้อคำถาม (Index of Item-Objective Congruence : IOC) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาเด็ก เยาวชน และครอบครัว จำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมสงเคราะห์ จำนวน 1 คน ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.98

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารงานครอบครัวอุปถัมภ์ และกลุ่มของเจ้าหน้าที่สถานรองรับเด็กที่ปฏิบัติหน้าที่ครอบครัวอุปถัมภ์ โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาได้ถ่ายทอดประสบการณ์องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานครอบครัวอุปถัมภ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และวิเคราะห์เชิงตีความตามขอบเขตวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ผลการวิจัย

ผู้ศึกษาทำการศึกษาข้อมูลจากกลุ่มผู้บริหาร 2 คน และกลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ จำนวน 10 คน มีรายละเอียด ดังนี้

- 1) กลุ่มผู้บริหาร ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษากลุ่มผู้บริหาร จำนวน 2 กรณี เป็นเพศหญิงทั้ง 2

กรณี อายุอยู่ในช่วง 50 – 60 ปี บรรจุเป็นข้าราชการทั้ง 2 กรณี มีอายุราชการประสบการณ์ทำงาน และทำงานด้านเด็ก ด้านครอบครัวอุปถัมภ์มากกว่า 20 ปี จบการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาโท และเกี่ยวข้องกับการศึกษาทางด้านสังคมสงเคราะห์ทั้ง 2 กรณี

2) กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษากลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ จำนวน 10 กรณี แบ่งเป็นเพศชาย 1 กรณี เพศหญิง 9 กรณี มีช่วงอายุ 21 – 40 ปี วัยผู้ใหญ่ตอนต้น จำนวน 5 กรณี และช่วงอายุ 41 – 60 ปี วัยกลางคน จำนวน 5 กรณี แบ่งเป็นประเภทข้าราชการ จำนวน 2 กรณี ลูกจ้างประจำ 1 กรณี พนักงานราชการ 5 กรณี และลูกจ้างเหมาบริการ 2 กรณี ปฏิบัติงานในตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์ 6 กรณี จบตรงสังคมสงเคราะห์ 5 กรณี จบการศึกษาด้านอื่นๆ 1 กรณี ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ธุรการ 2 กรณี และตำแหน่งช่วยปฏิบัติงานพัฒนาสังคม 2 กรณี มีอายุราชการ 3 – 10 ปี จำนวน 6 กรณี 11 – 20 ปี จำนวน 1 กรณี และ 20 – 30 ปี 3 กรณี มีประสบการณ์ทำงานด้านครอบครัวอุปถัมภ์ 3 – 5 ปี จำนวน 6 กรณี 6 – 10 ปี 3 กรณี และมากกว่า 10 ปี 1 กรณี จบการศึกษาระดับปริญญาตรีทางด้านสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ 5 กรณี บริหารธุรกิจ 2 กรณี ครุศาสตร์ 1 กรณี พุทธศาสตร์ (สังคมวิทยา) 1 กรณี ศิลปศาสตรสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน 1 กรณี และจบการศึกษาระดับปริญญาโททางด้านสังคมสงเคราะห์ 1 กรณี

จากการศึกษาปัญหาอุปสรรคในการจัดการครอบครัวอุปถัมภ์ของสถานรองรับเด็ก และแนวทางการพัฒนาการจัดการครอบครัวอุปถัมภ์ของสถานรองรับเด็ก มีรายละเอียดดังนี้

1) ปัญหาอุปสรรคในการจัดการครอบครัวอุปถัมภ์ของสถานรองรับเด็ก

ปัญหาด้านบุคลากรส่วนใหญ่คิดเห็นว่าการที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ขาดองค์ความรู้หรือทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานจะส่งผลกระทบต่อครอบครัวอุปถัมภ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือหากเจ้าหน้าที่มีเพียงองค์ความรู้ทางการดูแลเด็กพื้นฐาน ก็อาจจะไม่สามารถวิเคราะห์สภาพปัญหาของเด็ก และครอบครัวได้อย่างแท้จริง โดยส่วนน้อยคิดเห็นว่าการเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานจะเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้พื้นฐานอยู่แล้ว อีกทั้งครอบครัวอุปถัมภ์เองก็มีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็กจึงทำให้ไม่เกิดผลกระทบแต่อย่างใด รวมถึงหากมีการเปลี่ยนแปลงผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่คิดเห็นว่าจะส่งผลกระทบต่อการจัดบริการ เพราะจะทำให้การทำงานเกิดความไม่ต่อเนื่องข้อมูลของครอบครัวอาจจะตกหล่น ต้องมีการฝึกความเชี่ยวชาญ และเริ่มสร้างสัมพันธภาพกับครอบครัวใหม่ และส่วนน้อยคิดว่าการเจ้าหน้าที่มีการส่งต่อข้อมูลการอย่างครบถ้วนพร้อมที่จะเรียนรู้ในการจัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์ จึงไม่เกิดปัญหาอะไรหากต้องมีการเปลี่ยนแปลงเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

ปัญหาด้านครอบครัวส่วนใหญ่คิดเห็นว่าการครอบครัวอุปถัมภ์ไม่มีปัญหาทางด้านความสัมพันธ์และการปรับตัว เนื่องจากเด็กและครอบครัวมีความผูกพันทางสายเลือดหรือส่วนใหญ่เป็นครอบครัวญาติพี่น้องที่เคยเลี้ยงดูกันแต่เดิมก่อนที่จะได้รับการจัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์ ครอบครัวมีการเลี้ยงดูเด็กแบบสมาชิกในครอบครัวที่สำคัญคนหนึ่งไม่มีการแบ่งแยกหรือปฏิบัติกับเด็กต่างจากสมาชิกคนอื่นในครอบครัวทำให้ไม่เกิดปัญหาความสัมพันธ์และปัญหาการปรับตัว แต่ส่วนน้อยคิดเห็นว่าการความสัมพันธ์และการปรับตัวไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นในช่วงก่อนรับเด็กเข้ามาดูแล แต่อาจจะเกิดขึ้นระหว่างการให้ความอุปการะ โดยเด็กและครอบครัวต้องมีการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมเจอการ

เปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเพื่อนสังคมภายนอก และการเปลี่ยนแปลงตามช่วงวัย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็อาจจะทำให้ครอบครัวเกิดปัญหาความสัมพันธ์และการปรับตัวได้หากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกวิธี และในเรื่องขององค์ความรู้ทุกคนคิดเห็นว่าหากครอบครัวไม่มีองค์ความรู้ที่จำเป็นในการเลี้ยงดูเด็กก็ส่งผลต่อเด็กที่จะไม่ได้รับการพัฒนาอย่างถูกวิธี ได้รับการเลี้ยงดูไม่เหมาะสมรวมถึงความรู้ทางด้านเทคโนโลยีหรือสถานการณ์ในปัจจุบันหากครอบครัวไม่สามารถรับมือหรือเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเด็กก็จะทำให้เกิดปัญหาความไม่เข้าใจกัน และปัญหาอื่นๆตามมา

ปัญหาด้านหน่วยงานเกี่ยวกับงบประมาณส่วนใหญ่คิดเห็นว่าการทำให้ความช่วยเหลือควรได้รับการแก้ไข เนื่องจากจำนวนเงินที่ช่วยเหลือ 2,000 บาท ในปัจจุบันไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจที่ค่าครองชีพสูงครอบครัวใช้จ่ายให้กับเด็กไม่เพียงพอ อีกทั้งพบปัญหาความล่าช้าในการโอนเงินให้กับครอบครัวทำให้ครอบครัวเกิดการติดขัดในการดูแลเด็ก แต่ส่วนน้อยมองว่างบประมาณทางด้านจำนวนเงินที่ครอบครัวได้รับการจัดบริการถือว่าเหมาะสมและเป็นโอกาสที่ครอบครัวได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงาน ส่วนการโอนเงินล่าช้าเป็นปกติของระบบราชการสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ด้วยการทำความเข้าใจกับครอบครัวอุปถัมภ์ และในเรื่องของกระบวนการจัดบริการทั้งก่อนให้บริการ ระหว่างจัดบริการและการยุติการจัดบริการส่วนใหญ่คิดว่าไม่มีปัญหาเนื่องจากหน่วยงานสามารถดำเนินการได้ตามคู่มืออย่างครบถ้วน

2) แนวทางการพัฒนาการจัดบริการ

ครอบครัวอุปถัมภ์ของสถานรองรับเด็ก

แนวทางการพัฒนาด้านการบริหารเกี่ยวกับกระบวนการทุกคนคิดเห็น ว่า ควรมีการ

ทบทวนติดตามผลการดำเนินงานเป็นประจำทุกปี 1-2 ครั้ง เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนการให้ความช่วยเหลือ ได้รับคำแนะนำที่เหมาะสมที่จะนำไปปฏิบัติงาน เป็นการทบทวนกฎระเบียบ และเป็นการเสริมกำลังใจให้กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ แนวทางการพัฒนาทางด้านงบประมาณส่วนใหญ่คิดเห็นว่าการพัฒนาให้การโอนเงินตรงตามเวลาที่กำหนดเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อครอบครัวอุปถัมภ์และไม่ให้เจ้าหน้าที่เกิดความลำบากใจในการปฏิบัติงาน อีกทั้งจำนวนเงินควรปรับเป็น 2,500-4,000 บาท ให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและควรเพิ่มจำนวนครอบครัวที่ควรได้รับความช่วยเหลือ เนื่องจากมีประชาชนที่ประสบปัญหาและเข้าเกณฑ์ครอบครัวอุปถัมภ์รอรับการช่วยเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ด้านการพัฒนาบุคลากรเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เห็นว่าบุคลากรที่ทำงานด้านครอบครัวอุปถัมภ์ควรได้รับการเสริมองค์ความรู้เทคนิค ทักษะที่สำคัญต่างๆ ให้มีความทันสมัยและสามารถนำไปปรับใช้กับการปฏิบัติงานได้

การพัฒนาทางด้านการปฏิบัติการทั้งในเรื่องขององค์ความรู้ของครอบครัวทุกคนคิดเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญซึ่งตามปกติแล้วในการลงพื้นที่ติดตามเยี่ยมบ้านเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจะมีห้ององค์ความรู้เสริมข้อมูลที่ครอบครัวควรจะได้รู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กอยู่แล้วรวมถึงการจัดทำคู่มือ คลิปวิดีโอ สื่อต่างๆ ซึ่งคล้ายกับความเห็นในการพัฒนาความสัมพันธ์และการพัฒนาการปรับตัวของครอบครัวที่ไม่จำเป็นต้องมีการจัดกิจกรรมเจ้าหน้าที่สามารถดำเนินการได้ขณะลงพื้นที่ติดตามเยี่ยมบ้าน รวมถึงวิธีการติดตามการทำกิจกรรมของครอบครัวผ่านทางออนไลน์เพื่อเป็นการติดตามความสัมพันธ์และการปรับตัวของครอบครัวในรูปแบบหนึ่ง และส่วนน้อยคิดเห็นว่าการจัดอบรมเป็นกิจกรรมหรือโครงการให้เด็กและครอบครัวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เป็นรูปแบบ

ของการเชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญดำเนินกิจกรรมทำให้ครอบครัวและเด็กได้เสริมทั้งองค์ความรู้ เสริมความสัมพันธ์และการปรับตัว แต่ส่วนน้อยมองว่าการส่งเสริมเรื่องของความสัมพันธ์ และการปรับตัวของครอบครัวอุปถัมภ์เป็นเรื่องของชุมชน เครือข่ายที่คอยให้ความช่วยเหลือดูแลอยู่แล้ว ท้ายสุดในเรื่องของการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพให้กับครอบครัวอุปถัมภ์ส่วนใหญ่คิดเห็นว่าการส่งเสริมในรูปแบบของการให้คำปรึกษาแนะนำ การประสานเครือข่าย และหาแหล่งทรัพยากรให้กับครอบครัว โดยส่วนน้อยมองว่าสถานรองรับเด็กมีการจัดบริการด้านเงินให้กับครอบครัวอุปถัมภ์ก็เพียงพอแล้วสำหรับการให้ความช่วยเหลือ

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

ผู้ศึกษาอภิปรายผลการศึกษา โดย

ออกเป็น 2 ส่วน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ปัญหาอุปสรรคของการจัดบริการ ประกอบด้วยปัญหาด้านบุคลากรพบว่า ปัญหาการขาดองค์ความรู้ และทักษะของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ ส่วนใหญ่คิดเห็นว่าการขาดองค์ความรู้หรือทักษะส่งผลกระทบต่อการทำงานครอบครัวอุปถัมภ์ เนื่องจากถ้าเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ขาดองค์ความรู้หรือทักษะที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ครอบครัว กระบวนการสังคมสงเคราะห์ กฎหมาย หรือองค์ความรู้ทางด้านอื่นที่เกี่ยวข้องจะส่งผลกระทบต่อช่วยเหลือมีการสื่อสารที่คลาดเคลื่อน ไม่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับครอบครัวได้สอดคล้องกับกฎหมาย ท้องดี⁽⁶⁾ ได้กล่าวว่า ผู้ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์มีความเข้าใจในการจัดบริการให้ครอบครัวอุปถัมภ์ที่แตกต่างกัน เจ้าหน้าที่ไม่ได้รับการฝึกฝน เสริมองค์ความรู้ เสริมทักษะที่เกี่ยวข้องทำให้การปฏิบัติงานเกิดความไม่ชัดเจน นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องทางด้าน

สัมพันธ์ภาพในการทำงานกับครอบครัวอุปถัมภ์ เพราะต้องมีการสร้างความเข้าใจในการทำงาน เรียนรู้กระบวนการใหม่ ซึ่งการสร้างความเข้าใจและความเชี่ยวชาญในการทำงานจะต้องใช้ระยะเวลาสอดคล้องกับบรรณวรรณ น้อยวัฒน์⁽⁷⁾ ได้กล่าวว่า การทำงานในองค์กรหากมีการเปลี่ยนแปลงบุคลากรเจ้าหน้าที่ หรือการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารระดับสูงจะส่งผลถึงความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน ทำให้การทำงานนั้นมีประสิทธิภาพลดลง ไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของการทำงานที่ตั้งไว้ อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงเจ้าหน้าที่ส่งผลให้เสียระยะเวลาในการจัดสรรบุคลากรใหม่ และเริ่มการฝึกอบรมใหม่อีกครั้ง

ปัญหาด้านครอบครัวพบว่า ปัญหาการเลี้ยงดูเด็กทั้งในครอบครัวทั่วไปหรือครอบครัวอุปถัมภ์ สมาชิกในครอบครัวและผู้ดูแลจะต้องมีองค์ความรู้พื้นฐานในการเลี้ยงดูเด็ก เพื่อให้เด็กได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม จากการศึกษาพบว่า หากครอบครัวไม่มีองค์ความรู้พื้นฐานในการเลี้ยงดูเด็ก และไม่มีโอกาสได้เสริมความรู้ที่เหมาะสม เด็กอาจได้รับผลกระทบ เช่น เด็กไม่มีพัฒนาการตามช่วงวัย ไม่ได้มีโอกาสในการส่งเสริมตามศักยภาพความสามารถ เพราะผู้เลี้ยงดูอาจเลี้ยงดูเด็กจากประสบการณ์ที่เคยผ่านมาสอดคล้องกับปัญญาทึบ ถูกขังจำเนียร⁽⁸⁾ ได้กล่าวว่า ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดของการดำเนินการครอบครัวอุปถัมภ์หนึ่งสิ่งคือ ครอบครัวยังขาดองค์ความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงดูเด็กตาม ช่วงวัยพัฒนาการ รวมไปถึงการรับมือเมื่อเด็กเข้าสู่วัยรุ่น ที่ถือว่าเป็นหัวใจหลักในการเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งหากไม่สามารถรับมือได้อาจจะส่งผลต่อปัญหาความสัมพันธ์ ปัญหาพฤติกรรมเด็ก และปัญหาอื่นตามมา ในขณะที่ปัญหาทางด้านความสัมพันธ์กับปัญหาการปรับตัวในครอบครัวอุปถัมภ์เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นได้น้อยมาก เนื่องจากครอบครัวอุปถัมภ์ส่วน

ใหญ่เป็นเครือญาติที่เกี่ยวข้องทางสายเลือด ซึ่งจะมี ความรู้จักและผูกพันกันมาแต่เดิมก่อนรับเด็กไป อุปถัมภ์ดูแล รวมทั้งมีการเลี้ยงดูเด็กเป็นหนึ่งใน สมาชิกของครอบครัวไม่มีการปฏิบัติที่แตกต่างกับ สมาชิกครอบครัวคนอื่น ๆ สอดคล้องกับปิยะพิมพ์ กิติสุธาธรรม⁽⁹⁾ ที่ว่า ครอบครัวคือสิ่งที่ประกอบไปด้วย พ่อแม่ พี่น้องหรือเครือญาติที่มีความสัมพันธ์ทาง สายเลือด มีการทำบทบาทหน้าที่ของตนเองมีการ แสดงความรักมอบความอบอุ่นให้กำลังใจ เป็นที่ พึ่งพิงทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งถ้าความสัมพันธ์ดี ครอบครัวก็จะเกิดความมั่นคงและมีความสุข แต่ จากผลการศึกษายังพบว่า ถึงแม้ครอบครัวอุปถัมภ์ จะเป็นการเลี้ยงดูเด็กแบบเครือญาติแต่หากมีปัจจัย ภายนอกกระตุ้นให้พฤติกรรมของเด็กเปลี่ยนแปลง ไปก็อาจส่งผลให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ในรูปแบบ ต่างๆ สอดคล้องกับสมิธ วุฒิสวัสดิ์⁽¹⁰⁾ ที่มีการศึกษา เรื่องสัมพันธ์ภาพในครอบครัวซึ่งอธิบายไว้ว่า เด็กจะ มีการเปลี่ยนแปลงตามช่วงวัย เมื่อเด็กเข้าสู่ช่วงที่ สามารถช่วยเหลือตัวเองได้จะทำให้เด็กมีความคิดมี เหตุผลเป็นของตนเองทำให้เด็กต้องการที่ปรึกษาที่ เสมือนเป็นเพื่อน หากครอบครัวมีการปรับตัวหรือ สามารถรักษาความสัมพันธ์ดีก็จะทำให้ครอบครัว เกิดความรัก เด็กมีความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของกมลทิพย์ พิพิธกุล⁽¹¹⁾ ที่ศึกษาเรื่องการปรับตัวของครอบครัวอุปถัมภ์ พบว่า การเปลี่ยนผ่านระหว่างช่วงวัยจากวัยเด็กเป็น วัยรุ่น อาจจะมีผลกระทบต่อปรับตัวของ ครอบครัวอุปถัมภ์ โดยครอบครัวอุปถัมภ์ต้องมีการ ปรับตัวทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย การปรับตัวทางด้าน ร่างกาย ด้านอัตมโนทัศน์ ด้านสังคม และด้านการ พึ่งพาระหว่างกัน เพื่อให้ครอบครัวสามารถดำรงอยู่ ได้อย่างปกติสุขเหมือนครอบครัวทั่วไป

ปัญหาด้านหน่วยงานองค์กรพบว่า การ จัดสรรงบประมาณทั้งทางด้านการเพิ่มจำนวนเงินที่ ช่วยเหลือครอบครัว การเพิ่มงบประมาณเพื่อ

ช่วยเหลือครอบครัวที่รอรับการจัดบริการ และการ จัดสรรงบประมาณจากส่วนกลางมายังหน่วยงาน เพื่อโอนให้กับครอบครัวอุปถัมภ์ส่วนใหญ่คิดเห็นว่า เป็นปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขพัฒนา เนื่องจากเงิน จำนวน 2,000 บาท เป็นการช่วยเหลือตามระเบียบ ที่ผ่านมามากหลายสิบปี ไม่มีการพัฒนาประเมินหรือดู สถานการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงยังมี ประชาชนที่ต้องการสมัครเป็นครอบครัวอุปถัมภ์และ รอการจัดบริการทำให้การจัดสรรงบประมาณในทั้ง สามส่วนควรได้รับการเปลี่ยนแปลงพัฒนาให้ ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและ สถานการณ์ทางสังคม สอดคล้องกับบุญไธย ฤกษ์ จำเนียร⁽⁸⁾ ที่กล่าวว่า ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดใน การดำเนินงานครอบครัวอุปถัมภ์ คือ ด้าน งบประมาณ ที่มีการจัดสรรไม่เพียงพอต่อการ ดำรงชีวิตของเด็ก และสอดคล้องกับภาณุพล ทอง ดี⁽⁶⁾ ที่ศึกษาปัญหาอุปสรรคของ กระบวนการ จัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์พบว่างบประมาณที่ จัดสรรไม่เพียงพอต่อการให้ความช่วยเหลือ ครอบครัวอุปถัมภ์ ทั้งในส่วนการสนับสนุนบุคลากร และกระบวนการ การปฏิบัติงาน ในส่วนของ กระบวนการของงานครอบครัวอุปถัมภ์ที่สรุปย่อได้ เป็น 3 ขั้นตอน คือ 1.กระบวนการก่อนจัดบริการ เป็นการเก็บรวบรวมเอกสาร ลงพื้นที่เยี่ยมบ้าน และ พิจารณาก่อนการช่วยเหลือ 2.กระบวนการ ดำเนินการจัดบริการ เป็นกระบวนการช่วยเหลือ โอนเงิน พร้อมกับการลงพื้นที่ติดตามพัฒนาการเด็ก และความเป็นอยู่ของครอบครัว 3.กระบวนการ ยกเลิกการจัดบริการ เป็นการยกเลิกการจัดบริการ ในกรณีที่เด็กอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ หรือครอบครัว มีความพร้อมในการเลี้ยงดูเด็ก ส่วนใหญ่พบว่า เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานครอบครัวสามารถดำเนินการ ตามคู่มือการปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ได้ทุก ขั้นตอน แต่อาจจะมีข้อเสนองานเอกสารที่มีจำนวน มาก และผู้ปฏิบัติงานส่วนน้อยจะมีการเพิ่มเติม

กระบวนงานด้วยตนเอง เพื่อให้การทำงานเกิดประสิทธิผลมากขึ้นในการติดตามครอบครัวอุปถัมภ์มากกว่า 2 ครั้ง/ปี สอดคล้องกับภาพพลทองดี⁽⁶⁾ พบว่า เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่มีหลักในการดำเนินการตามคู่มือการให้บริการครอบครัวอุปถัมภ์ แต่ไม่มีการบูรณาการการทำงานจากหลากหลายหน่วยงาน

2) แนวทางการพัฒนาประกอบด้วย แนวทางด้านการบริหารจากการศึกษาทุกคนคิดเห็นว่าเจ้าหน้าที่ควรได้รับการเสริมองค์ความรู้ และมีการทบทวนกระบวนงานครอบครัวอุปถัมภ์เป็นประจำทุกปี อย่างน้อยปีละ 1 หรือ 2 ครั้ง เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้เกิดการแลกเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงาน รับฟังปัญหาอุปสรรค พร้อมทั้งเกิดการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน และเพื่อให้งานเท่าทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคม ณ ตอนนั้นๆ สอดคล้องกับกิตติพงศ์ ทิพย์เสถียร⁽¹²⁾ ที่ว่าการทบทวนการปฏิบัติงานจะส่งผลต่อการลดความยุ่งยากในการทำงาน และทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มีแนวทางในการปรับปรุงพัฒนางาน ทราบข้อผิดพลาด พร้อมทั้งมีวิธีการป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาซ้ำ และเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ที่หลากหลายครบรอบด้านให้กับเจ้าหน้าที่ทั้งกระบวนการสังคมสงเคราะห์ ความรู้ทางจิตวิทยา ข้อกฎหมาย ระเบียบ ทักษะพื้นฐานต่างๆ ในการปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อเด็กและครอบครัว สอดคล้องกับยุทธศาสตร์กรมกิจการเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2560-2564⁽¹³⁾ ที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่บุคลากรของกรมกิจการเด็กและเยาวชนต้องมีองค์ความรู้ตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างลึกซึ้ง มีการทำงานเป็นทีมและเจ้าหน้าที่ต้องได้รับการพัฒนาให้มีสมรรถนะในการปฏิบัติงานบรรลุตามแผนงาน ขณะที่การพัฒนาการจัดสรรงบประมาณในการให้ความช่วยเหลือครอบครัวอุปถัมภ์ส่วนใหญ่คิดเห็นว่า จำนวนเงินในการให้ความช่วยเหลือ

2,000 บาท /เดือน เป็นการช่วยเหลือตามระเบียบที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา ควรมีการปรับเปลี่ยน เพิ่มจำนวนเงินให้เหมาะสมกับสถานการณ์เศรษฐกิจ สอดคล้องกับภัทรภา จารุธีรากุล⁽¹⁴⁾ ได้กล่าวว่า ครอบครัวอุปถัมภ์มีความต้องการที่จะรับการสนับสนุนทางสิ่งของและเงินมากที่สุด เพื่อให้มีการขับเคลื่อนการดำรงชีวิตที่เป็นปัจจัยทำให้สามารถตอบสนองต่อด้านการกินอยู่อาศัย และการซื้อของอุปโภคบริโภค

แนวทางการจัดการปฏิบัติการทุกคนเห็นว่าการพัฒนาศักยภาพองค์ความรู้ของครอบครัวสามารถดำเนินการควบคู่ไปกับขั้นตอนของการลงพื้นที่ เพื่อติดตามพัฒนาการเด็ก หรือการเชิญผู้เชี่ยวชาญทางด้านการเลี้ยงดูเด็กให้ความรู้กับครอบครัวอุปถัมภ์ทางด้านต่างๆ ในการดูแลเด็ก สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก⁽¹⁵⁾ ที่กล่าวว่าเด็กต้องได้รับการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมตามสิทธิที่เด็กควรจะได้รับ โดยแบ่งออกเป็นสิทธิการอยู่รอด ทางด้านการมีชีวิตอยู่ การรับประทานอาหาร การได้รับการส่งเสริมทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม สิทธิที่จะได้รับการปกป้องจากผู้ปกครองที่ดูแล สิทธิที่จะได้รับการพัฒนาเพื่อนำไปสู่การเลี้ยงชีพในอนาคต และสิทธิการมีส่วนร่วมทางสังคมนอกจากนี้การส่งเสริมความสัมพันธ์และการปรับตัวในครอบครัวอุปถัมภ์ที่จะเป็นการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ เพื่อให้ครอบครัวเกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกันและลดภาวะการเกิดปัญหาที่อาจจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางด้านต่างๆ ซึ่งเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่คิดเห็นว่า การส่งเสริมความสัมพันธ์และการปรับตัวให้กับครอบครัวอุปถัมภ์สามารถดำเนินการได้ในช่วงลงพื้นที่ อาจจะเป็นในรูปแบบการพูดคุย สอบถามความเป็นอยู่ การทำหน้าที่กิจวัตรประจำวัน การทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว วิธีการแก้ไขปัญหา โดยส่วนน้อยคิดเห็นว่าหากเป็นการจัดกิจกรรมโครงการเชื่อมความสัมพันธ์เป็นประจำทุกปีก็อาจจะ

ช่วยในเรื่องของสัมพันธภาพและการปรับตัวของครอบครัวอุปถัมภ์สอดคล้องกับวินิดา บุญปก⁽¹⁶⁾ ที่กล่าวว่าความท้าทายของครอบครัวอุปถัมภ์นั้น คือ การที่ครอบครัวต้องมีความพร้อมในการปรับตัวเพื่อรับมือกับสิ่งที่เกิดขึ้น และสร้างความเข้าใจถึงความ เป็นจริงให้กับชีวิตเด็กและสอดคล้องกับจินตนา วัชรากุล⁽¹⁷⁾ ที่กล่าวว่า ความสัมพันธ์ในครอบครัวขึ้นอยู่กับ การแสดงบทบาทหน้าที่ของตนเอง หากทำได้ดี ตามที่สังคมกำหนดครอบครัวก็จะมีความรักใคร่ สัมผัส ในเรื่องการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ ส่วนใหญ่คิดเห็นว่าการทำงานครอบครัวอุปถัมภ์ไม่มี เงินทุน หรือทุนประกอบอาชีพที่จะสามารถส่งเสริม สนับสนุนให้กับครอบครัวได้มากนัก อาจจะ ดำเนินการในรูปแบบของการค้นหาศักยภาพของ สมาชิกครอบครัว หาเครือข่ายทั้งในชุมชน หน่วยงานเพื่อสนับสนุนให้กับครอบครัว และเป็น การดำเนินงานที่บูรณาการร่วมกันกับหน่วยงานอื่นๆ สอดคล้องกับทิพาภรณ์ โพธิ์ธวัช⁽¹⁸⁾ ที่กล่าวว่า นอกเหนือจากการสนับสนุนด้านเงินในการเลี้ยงดู เด็กในครอบครัวอุปถัมภ์แล้ว การจัดหาอาชีพเป็น อีกหนึ่งสิ่งที่จะทำให้ครอบครัวเกิดภาวะลดการ พึ่งพิงทางภาครัฐ และเป็น การเปิดโอกาสให้ ครอบครัวสร้างรายได้ เกิดความภาคภูมิใจซึ่งอาจจะ มาจากการสร้างเครือข่ายและรวมตัวกันในชุมชน

อนึ่ง จากการศึกษาครั้งนี้พบประเด็นที่ น่าสนใจที่ผู้ศึกษาต้องการอภิปรายเพิ่มเติม คือ ผู้ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ของสถานรองรับเด็ก เป็นผู้ที่มีวุฒิทางการศึกษาเกี่ยวกับทางด้านสังคม สงเคราะห์ ได้รับการศึกษาองค์ความรู้และฝึกอบรม เกี่ยวกับการทำงานแบบองค์รวมของเด็ก ครอบครัว ชุมชนและสังคม ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีการประเมินให้ ความช่วยเหลือครอบครัวอุปถัมภ์แบบมองภาพกว้าง ไล่ระดับความสำคัญในการแก้ไขปัญหาตามวงชีวิตที่ จะส่งผลกระทบต่อถึงกัน อธิบายคือเป็นการทำงาน แบบเริ่มต้นการประเมินจากความเป็นปัจเจกบุคคล

ต่อมาเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อปัจเจกบุคคลนั้นทั้ง ครอบครัวชุมชน สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคมต่างๆ ที่มีส่วนและส่งผลกระทบต่อปัจเจกบุคคล สอดคล้อง กับพูนสุข เวชวิฐาน⁽¹⁹⁾ ที่กล่าวเกี่ยวกับทฤษฎีระบบ ครอบครัวว่า บุคคลจะมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม รอบตัวเริ่มจากสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ที่สุดก่อนคือระบบ จุลภาค ระบบชั้นกลาง ระบบภายนอก และ ระบบมหภาคตามลำดับ ซึ่งล้วนแล้วจะส่งผลต่อการ ดำเนินการชีวิต ความคิดและการตัดสินใจของบุคคล แต่ส่วนหนึ่งของผู้ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์เป็นผู้ ที่ไม่ได้จบตรงทางสังคมสงเคราะห์หรือไม่ได้รับการ เรียนรู้อย่างลึกซึ้งซึ่งเกี่ยวกับการทำงาน การประเมิน การวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของ กลุ่มเป้าหมาย ทำให้การทำงานเป็นเพียงการทำงาน ตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเป็นการทำงาน ตามระบบระเบียบที่ให้เกิดการบูรณาการ ไม่เกิดการ วิเคราะห์เชิงลึก ไม่มีการวางแผนในการให้ความ ช่วยเหลืออย่างลึกซึ้ง โดยเห็นได้ว่าผู้ปฏิบัติงานนั้น จะคิดเห็นว่าการทำงานครอบครัวเป็นเพียงการให้ ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการให้เงินเท่านั้น การดูแล ในเรื่องของความสัมพันธ์ การปรับตัว ความมั่นคง ทางอาชีพในครอบครัวไม่ใช่หน้าที่หรือเป้าหมายใน การทำงานซึ่งขัดแย้งกับหลักในการทำงานที่ควร ปฏิบัติเกี่ยวกับแนวทปฏิบัติด้านการเลี้ยงดูเด็ก ทดแทนสำหรับเด็กขององค์การสหประชาชาติ⁽³⁾ ที่ กล่าวว่า จุดมุ่งหมายในการปฏิบัติงานครอบครัว ทดแทนคือการให้เด็กสามารถอยู่ในครอบครัวเดิม ได้เพื่อไม่ให้เด็กต้องอยู่ในสถานรองรับเด็ก โดยเด็ก ต้องได้รับการส่งเสริมพัฒนาได้รับการปกป้องจาก ผู้ดูแลได้รับการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสม โดยหน่วยงาน รัฐบาลมีหน้าที่ในการแนะนำป้องกันการเกิดปัญหาที่ อาจส่งผลกระทบต่อเด็กสะท้อนให้เห็นว่าการ ทำงานครอบครัวอุปถัมภ์อาจจะยังต้องการความเติม เต็มในอีกหลายจุด

ทั้งนี้ไม่ว่าผู้ปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ จะได้รับการเรียนรู้ทางด้านสังคมสงเคราะห์หรือไม่ แต่องค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการทำงานด้าน ครอบครัวอุปถัมภ์ คือ ทศนคติ มุมมอง และความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายในการปฏิบัติงานกับครอบครัวว่า การปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์ทำเพื่ออะไร เพื่อใคร และใครเกิดประโยชน์กับสิ่งที่ทำอยู่มากที่สุดซึ่งเจ้าหน้าที่บางส่วนยังมีความคิดเห็นว่าการปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์เป็นการให้ความช่วยเหลือทางด้านเงินเป็นค่าตอบแทนสำหรับญาติ ครอบครัวที่เป็นผู้เลี้ยงดูเด็กที่มีปัญหาครอบครัวบิดามารดาไม่สามารถให้การอุปการะดูแลได้ หรือคิดเห็นว่าการให้เงินเป็นตัวช่วยเหลือค่าเลี้ยงดูเพื่อไม่ให้เด็กเข้าสถานรองรับเด็กที่สอดคล้องกับนโยบายของกรมกิจการเด็กและเยาวชน⁽⁴⁾ ที่กล่าวว่ากรมกิจการเด็กและเยาวชนจะมีความทำงานด้านครอบครัวอุปถัมภ์มากยิ่งขึ้นเพื่อให้เด็กได้อยู่กับครอบครัวหรือเครือญาติเพื่อลดจำนวนเด็กเข้าสถานรองรับให้ได้อีก 10 ต่อปี เท่านั้น จึงละทิ้งประเด็นสำคัญของปัญหาที่มีความจำเป็นในการช่วยเหลือเด็กในครอบครัวอุปถัมภ์ที่มากกว่าการให้เงินกับครอบครัวเพื่อเลี้ยงดูเด็ก หรือปฏิบัติงานตามหน้าที่เบิกจ่ายให้ทันตามกำหนดและยึดหลักการทำงานตามแนวทางคู่มือ จนทำให้เป้าหมายของการทำงานเปลี่ยนแปลงไปจาก “เด็ก” เป็น “เงิน” แท้จริงแล้วเด็กอาจจะสามารถอยู่กับครอบครัวอุปถัมภ์ได้ ครอบครัวอุปถัมภ์สามารถเลี้ยงดูมิที่อยู่อาศัย อาหาร ปัจจัยสี่ขั้นพื้นฐานตามที่กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน⁽²⁰⁾ กล่าวเกี่ยวกับกฎกระทรวงกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการอุปการะเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนและพัฒนาเด็กที่อยู่ในความปกครอง พ.ศ. 2549 ทางด้านร่างกายไว้ว่า เด็กควรได้รับการดูแลทางด้านสุขภาพให้มีความแข็งแรง สมบูรณ์ ได้รับการรักษาพยาบาล หากเจ็บป่วย รับประทานอาหารที่มีคุณค่า นอนหลับพักผ่อน มีเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่สะอาดเพียงพอ มี

การร่วมกิจกรรมและได้รับการเสริมสร้างพัฒนาการทางด้านต่างๆ ของร่างกาย แต่อาจจะเลยหลักการทางด้านสุขภาพจิตของมาตรฐานขั้นต่ำที่กล่าวว่าเด็กต้องมีความภูมิใจในตัวตน ได้รับการเรียนรู้ทางจริยธรรม ได้รับการสร้างแรงจูงใจให้มีพฤติกรรมทางที่ดี เด็กต้องควบคุมอารมณ์พฤติกรรมของตนเองได้มีทักษะในการดูแลร่างกายและจิตใจของตนเอง และมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในครอบครัวและนอกครอบครัวได้อย่างปกติ รวมไปถึงความสุขในชีวิตของเด็กซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเติบโตของชีวิตคนๆหนึ่ง ซึ่งการสนับสนุนเพียง “เงิน” โดยละเลยการสนับสนุนด้านอื่นๆ กับครอบครัวอุปถัมภ์ ไม่อาจทำให้เกิดสิ่งเหล่านั้นได้ โดยเฉพาะกระบวนการติดตามครอบครัวอุปถัมภ์ นอกจากการติดตามที่เน้นตัวเด็กเป็นศูนย์กลางแล้ว ควรพิจารณาบริบทรอบตัวเด็กอันเป็นสิ่งแวดล้อมที่เกื้อหนุนให้เด็กสามารถเติบโตได้อย่างเหมาะสมด้วย และข้อมูลจากการติดตามควรนำมาดำเนินการต่อทั้งการช่วยเหลือเด็กรายบุคคล และการช่วยเหลือครอบครัว เพราะครอบครัวที่มีคุณภาพจะสนับสนุนให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะที่สำคัญจากการศึกษา

1. ศูนย์อำนวยการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรมีการจัดประชุมประจำปีเรื่องครอบครัวอุปถัมภ์เพื่อถอดบทเรียน ในการลงพื้นที่ให้ความช่วยเหลือครอบครัวอุปถัมภ์และปรับกระบวนการทำงานกับครอบครัวอุปถัมภ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมปัจจุบัน
2. การทำบันทึกความเข้าใจ (Memorandum Of Understanding : MOU) กับเครือข่าย เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการทำงานติดตามหรือจัดกิจกรรมร่วมกันให้กับครอบครัวอุปถัมภ์ในพื้นที่ อาทิ กิจกรรมให้ความรู้

กิจกรรมสานสัมพันธ์ในครอบครัว กิจกรรมลดปัญหา ช่องว่างระหว่างวัยของครอบครัวอุปถัมภ์

3. การพัฒนาระเบียบที่ใช้ในการ ปฏิบัติงานและให้ความช่วยเหลือครอบครัวอุปถัมภ์ เนื่องจากระเบียบที่ใช้ปฏิบัติงานอยู่ คือระเบียบกรม ประชาสงเคราะห์ว่าด้วยการสงเคราะห์เด็กแบบ ครอบครัวอุปถัมภ์ พ.ศ. 2544 ซึ่งมีกรมใช้งานมาแล้ว 20 ปี จึงควรมีการปรับแก้ให้สอดคล้องกับ สถานการณ์ปัญหาของครอบครัวอุปถัมภ์ในปัจจุบัน เช่น จำนวนเงินที่จัดบริการให้กับครอบครัวอุปถัมภ์ เกณฑ์การให้ความช่วยเหลือ เป็นต้น

4. การปรับระเบียบให้เจ้าหน้าที่ทุก สถานะไม่ว่าจะเป็นข้าราชการ ลูกจ้างประจำ พนักงานราชการ และจ้างเหมาบริการได้รับโอกาส ในการพัฒนาศักยภาพของตนเองทั้งด้านความรู้และ ทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานครอบครัวอุปถัมภ์

5. สถานรองรับเด็กควรดำเนินการจัดทำ แผนพัฒนารายบุคคล (Individual Development Plan : IDP) ของเด็กในครอบครัวอุปถัมภ์ก่อนการ ให้ความช่วยเหลือ และเพิ่มเติมการจัดกิจกรรมใน รูปแบบของโครงการสานสัมพันธ์ โครงการ แลกเปลี่ยนการเลี้ยงดู โครงการให้ความรู้และทักษะ รวมทั้งโครงการเกี่ยวกับการปรับตัวของเด็กและการ เลี้ยงดูเด็กในช่วงวัยรุ่น

6. สถานรองรับเด็กควรเพิ่มกระบวนการ ให้คำปรึกษาและการให้ความรู้ในด้านต่างๆ แก่ ครอบครัวอุปถัมภ์ระหว่างการติดตามครอบครัว

7. สถานรองรับเด็กควรมีการทำงาน ครอบครัวอุปถัมภ์เป็นรูปแบบของทีมสหวิชาชีพ ภายในหน่วยงาน เพื่อสามารถวางแผนให้ความ ช่วยเหลือเด็กและครอบครัวได้ครบรอบด้าน และ บูรณาการการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ทั้ง ภายในและภายนอกกระทรวงที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลจาก ผู้บริหาร และกลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานทำให้เห็นถึง สภาพปัญหาและเสนอแนวทางการพัฒนา กระบวนการครอบครัวอุปถัมภ์ในฐานะผู้จัดบริการ หากมีการศึกษาค้นคว้าต่อไปควรมีการศึกษาจาก กลุ่มเป้าหมายครอบครัวอุปถัมภ์ในฐานะผู้ใช้บริการ เพื่อให้เห็นมุมมอง ความคิดเห็น และทัศนคติต่อการ รับบริการที่นำไปสู่การพัฒนาการจัดบริการ ครอบครัวอุปถัมภ์อย่างรอบด้านต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอบพระคุณคณะอาจารย์ที่ให้คำปรึกษา และแนะนำ และเจ้าหน้าที่ของกรมกิจการเด็กและ เยาวชนที่เสียสละเวลาสำหรับการให้ข้อมูล รวมทั้ง ทุกท่านที่มีส่วนร่วมทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ ด้วยดี

บรรณานุกรม

ภิญโญ ทองดี. (ม.ป.ป.). *สถาบันครอบครัว*. สืบค้น 17 กุมภาพันธ์ 2564, จาก <http://www.human.cmu.ac.th>
กรมกิจการเด็กและเยาวชน. (2546). *พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546*. สืบค้น 25 มกราคม 2564, จาก https://www.dcy.go.th/dcy/webnew/main/law_list.php?id=1
องค์การสหประชาชาติ. (2552). *การเลี้ยงดูทดแทนในสถานสงเคราะห์ แนวทางปฏิบัติด้านการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็ก*. สืบค้น 12 มกราคม 2564, จาก <https://slideplayer.in.th/slide/17615365/>

กรมกิจการเด็กและเยาวชน. (2562). นโยบายการลดจำนวนเด็กในสถาน. สืบค้น 25 มกราคม 2564, จาก

<https://tna.mcot.net/tna-397886>

ศูนย์อำนวยการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม. (2563). คู่มือการปฏิบัติงานด้านครอบครัวทดแทน. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ.

ภาณุพล ทองดี. (2562). กระบวนการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคในการจัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์ของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อรรวรรณ น้อยวัฒน์. (2556). การจัดการองค์ความรู้กับพฤติกรรมองค์กร. สืบค้น 22 ธันวาคม 2564, จาก www.stou.ac.th

บุญโยทัย ฤกษ์จำเนียร. (2556). การประยุกต์ใช้แบบจำลองการประเมินความก้าวหน้าของสตรีฟเว่นในการประเมินระบบงานครอบครัวอุปถัมภ์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปิยะพิมพ์ กิตติสุทธธรรม. (2554). การยอมรับและการปรับตัวของคนพิการทางการเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของครอบครัว (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมิธ วุฒิสวัสดิ์. (2552). การศึกษาสัมพันธภาพในครอบครัวของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

กมลทิพย์ พิพิธกุล. (2563). การปรับตัวและปัจจัยที่สัมพันธ์กับการปรับตัวของผู้อุปการะเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กิตติพงศ์ ทิพย์เสถียร. (2555). การทบทวนหลังปฏิบัติงาน. สืบค้น เข้าถึงเมื่อ 22 ธันวาคม 2564, จาก http://www.thaischool.in.th/_files_school/32100553/document/32100553_0_20160902-121515.pdf

กรมกิจการเด็กและเยาวชน. (2560). ยุทธศาสตร์กรมกิจการเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2560-2564. สืบค้น 22 มกราคม 2564, จาก <https://shorturl.asia/MfpZm>

ภัทรภา จารุธีรากุล. (2558). แนวทางการสนับสนุนทางสังคมสำหรับเด็กกำพร้าในครอบครัวอุปถัมภ์ (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กองคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2561). อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ.

วนิดา บุญปก. (2558). การติดตามผลการเลี้ยงดูเด็กให้เป็นไปตามมาตรฐานการเลี้ยงดูเด็กขั้นต่ำของครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีศึกษาสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดบุรีรัมย์ (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จินตนา วัชรากุล. (2534). บทบาทของครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ปกครองของเด็กที่มีารับบริการที่ศูนย์ปฏิบัติการสังคมสงเคราะห์คลองจั่น (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล. (2563). การเสริมสร้างความอบอุ่นของครอบครัวลักษณะเฉพาะในพื้นที่เป้าหมายครอบครัว
อบอุ่น. วารสารสังคมสงเคราะห์ปีที่ 28 สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563 (1),
197- 234. สืบค้นจาก

http://journal.innovtalk.com/upload_files/journal/journal_id_37_91.pdf

พูนสุข เวชวิฐาน. (2557). *ทฤษฎีครอบครัวเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2549). *กฎกระทรวงกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการอุปการะเลี้ยงดู อบรม
สั่งสอนและพัฒนาเด็กที่อยู่ในความปกครอง พ.ศ. 2549*. สืบค้น 24 กุมภาพันธ์ 2564, จาก
<https://shorturl.asia/M1nFk>